

Art. 4

WYROK, ŚRODKI JEGO ZASKARŻENIA ORAZ WYKONANIE

Pewność moralna

Do wydania jakiegokolwiek wyroku wymaga się u sędziego wewnętrznej moralnej pewności (*in iudicisanimomoraliscertitudo*) co do sprawy, która ma być rozstrzygnięta wyrokiem (CIC c. 1608 § 1). Pewność moralna jest to wewnętrzne przekonanie o czymś, sąd oparty na przeświadczeniu o prawdziwości lub fałszywości czegoś. Pewność ta nie musi być absolutna, wykluczająca jakąkolwiek wątpliwość i wszelkie pomyłki, wystarczy że wyłącza ona w umyśle sędziego wszelką uzasadnioną wątpliwość oraz uzasadniony stan niepewności. Jednocześnie, sędzia nie może wyrokować na podstawie przypuszczenia lub prawdopodobieństwa, choćby dużego. Sędzia, który nie nabył takiej pewności winien orzec, iż powód nie udowodnił swej tezy (*pronuntiet non constare de iure actoris*) i uwolnić pozwanego od zarzutu. Wyjątkiem są sprawy cieszące się przywilejem prawa, w którym to wypadku należy wydać wyrok na jej korzyść (CIC c. 1608 § 4).

Źródłem pewności moralnej są udowodnione w procesie fakty i dowody, zawarte w aktach sprawy (*iudexhaurire debet ex actis et probatis*) (CIC c. 1608 § 2). Sędzia nie może wyrokować opierając się na wiedzy prywatnej, choćby nawet był przekonany, iż jest ona prawdziwa, gdyż musi oprzeć się na aktach sprawy. Sędzia ocenia dowody według własnego sumienia (*iudex debet ex suaconscientia*) i uwzględniając przepisy ustawy o skuteczności środków dowodowych (CIC c. 1608 § 3). Sam sędzia w oparciu o swoją wiedzę, o swoje doświadczenie i roztropność, rozstrzyga swoją własną, autorską decyzję o prawdziwości jednego z twierdzeń. Odpowiedzialność za taką decyzję bierze sędzia na siebie w swoim sumieniu. Ale wtedy jest on rzeczywiście sędzią, a nie wykonawcą uprawnień kodeksowych.

Procedura wyrokowania

Pierwszą fazą wyrokowania jest etap sporządzania na piśmie wotów sędziowskich. Po zamknięciu dyskusji sprawy, przewodniczący nakazuje rozesłać akta sprawy do wszystkich sędziów, by przygotowali wota sędziowskie. Sędziowie przygotowują swoje wota, czyli swój głos, decyzję, a nie tylko opinię (*singuli iudices scriptas afferant conclusiones suas*). Jest to decyzja rozstrzygająca, od której sędzia nie może się uchylić, gdyż właśnie po to jest sędzią. Tę decyzję podejmuje indywidualnie każdy sędzia wobec Boga. Elementy formalne takiego wotum są następujące: 1) określenie sprawy; 2) dane personalne sędziego; 3) data sporządzenia; 4) argumenty faktyczne; 5) argumenty prawne; 6) rozstrzygnięcie, bezwzględnie konieczne do ważności, czyli faktyczna decyzja. Wotum takie dołącza się do akt sprawy, ale zachowując w tajemnicy (*secretoservandae*), zwykle w zamkniętej kopercie są przechowywane w trybunale i nikomu nie pokazywane (CIC c. 1609 § 2). Gdy spłyną wszystkie wota, to przewodniczący wyznacza czas na sesję wyrokową w trybunale.

Drugą fazą wyrokowania jest sesja sędziowska czyli sesja wyrokowa, w której nie bierze udziału notariusz, tylko sami sędziowie. W trybunale kolegiальnym, przewodniczący kolegium określa dzień i godzinę, w których sędziowie mają się zebrać na naradę (*iudices ad deliberandum convenient*), i jeśli jakaś szczególna racja nie doradza inaczej, zebranie

powinno się odbyć w samej siedzibie trybunału (CIC c. 1609 § 1). W czasie jej trwania, po wezwaniu Imienia Bożego, przedstawieniu w kolejności wniosków każdego według pierwszeństwa, jednakże w taki sposób, by zaczynał ponens sprawy, czyli relator, ma miejsce dyskusja pod kierunkiem przewodniczącego trybunału (*habeatur discussio sub tribunali praesidis ductu*), przede wszystkim po to, by ustalić, co należy postanowić w rozstrzygającej części wyroku (CIC c. 1609 § 3). Relator, czyli ponens przypomina przebieg procesu i istotne fakty a następnie odczytuje się wota sędziowskie. Pod kierunkiem przewodniczącego toczy się dyskusja między sędziami na argumenty, ma wtedy miejsce interpretacja norm prawnych i faktów udowodnionych w procesie. Dyskusja kończy się głosowaniem, w czasie którego nie ma możliwości wstrzymania się od głosu.

W dyskusji każdemu sędziemu wolno odstąpić od swego pierwotnego wniosku. Sędzia jednak, który nie chciał się dołączyć do decyzji innych (*iudex vero qui ad decisionem aliorum accedere noluit*), może wymagać, by w razie apelacji jego wnioski zostały przesłane do wyższego trybunału (CIC c. 1609 § 4). Każdy, więc sędzia ma prawo zmienić swą decyzję zawartą w wotum, pisze wtedy nowe wotum lub na starym robi adnotację. Sędzia przegłosowany może złożyć tzw. wotum separatum, oznacza ono, że sędzia chce ujawnić w trybunale apelacyjnym treść swego głosu, gdyż uważa iż jego argumenty są słuszne i przekonujące, choć został przegłosowany. To wotum separatum ma duże znaczenie w sytuacji, gdy strona przegrywająca proces chce złożyć apelację, wtedy jego wnioski mogą zostać ujawnione w trybunale apelacyjnym. Co do zasady, treść wotum separatum jest utajniona i odsyłana do trybunału apelacyjnego wraz z aktami sprawy.

Gdyby sprawa była trudna można odłożyć wyrokowanie na kilka dni, nie dłużej jednak niż na tydzień. Sędziowie mogą też ocenić, że sprawa nie jest jeszcze dostatecznie udowodniona, że są jeszcze istotne argumenty i zdecydować o wznowieniu instrukcji, wprowadzając wówczas tzw. dowody z urzędu (CIC c. 1609 § 5).

Jeżeli sędzia jest jednoosobowy, sam sporządza wyrok (*ipse sententiam ex arbitrio*) (CIC c. 1610 § 1). W trybunale kolegiальnym zaś ponens, czyli relator, ma obowiązek sporządzenia wyroku (*ponentis esse relatoris est ex arbitrio sententiam*), czerpiąc uzasadnienie z tego, co poszczególni sędziowie przedstawili w dyskusji, chyba że przez większość sędziów zostały wskazane uzasadnienia, którym należy dać pierwszeństwo, następnie wyrok musi być przedstawiony każdemu z sędziów do zatwierdzenia (CIC c. 1610 § 2). Podczas dyskusji wyrokowej sędziowie decydują też o doborze argumentów do zamieszczenia w wyroku, a także o tych argumentach, których nie należy ujawniać. Redakcja wyroku należy do relatora, ale tekst wyroku powinien być zredagowany według uzgodnień sędziów. Napisany wyrok ma być każdemu sędziemu przedstawiony do zatwierdzenia.

Trzecią fazą wyrokowania jest ogłoszenie wyroku. Jest to publikacja i urzędowe powiadomienie stron o pełnym tekście wyroku, o rozstrzygnięciu i motywacji. Motywacja ma przekonać strony o sprawiedliwym wyroku, za pomocą odpowiednio przygotowanych argumentów, by strony nie miały podstaw ani ochoty do wniesienia apelacji. Owa motywacja jest skierowana szczególnie do strony, która przegrywa proces. Wyrok powinien być wydany nie później niż w ciągu miesiąca od dnia, gdy sprawa została rozstrzygnięta (*sententia edenda est non ultra mensem a die quo causa definita est*), chyba że w trybunale kolegiальnym sędziowie dla ważnej przyczyny wyznaczili dłuższy okres czasu (CIC c. 1610 § 3).

Wyrok powinien być jak najszybciej ogłoszony (*sententiaquamprimumpublicetur*), ze wskazaniem środków, przy pomocy których można go podważyć; nie posiada on żadnej mocy prawnej przed ogłoszeniem, chociażby część rozstrzygająca została, za zezwoleniem sędziego, podana do wiadomości stron (CIC c. 1614). Ogłoszenie, czyli zawiadomienie o wyroku (*publicatioseu intimatio sententiae*), może być dokonane albo przez wręczenie stronom lub ich pełnomocnikom egzemplarza wyroku, albo przez przesłanie im tegoż egzemplarza (CIC c. 1615). Publikacja wyroku w procesie pisemnym najczęściej dokonuje się przez wysłanie wyroku listem poleconym, a w procesie ustnym przez odczytanie stronom wyroku w sądzie. Może też mieć miejsce wręczenie tekstu wyroku stronom, oczywiście przy pisemnym potwierdzeniu tej czynności dokonanej przez strony. Publikacja wyroku jest obowiązkiem trybunału, gdyż strony mają prawo znać treść wyroku, która, co do zasady, jest do nich właśnie kierowana.

Pojęcie wyroku

Sprawa rozpatrzona na drodze sądowej, jeżeli jest sprawą główną, rozstrzygana jest przez sędziego wyrokiem ostatecznym (*per sententiam definitivam*), jeżeli jest wypadkową, wyrokiem przedstanowczym (*per sententiam interlocutoriam*) (CIC c. 1607). Wyrok jest to orzeczenie sędziego, decyzja sędziego, który rozstrzyga sprawę sporną prowadzoną przez procesujące się strony a rozpoznaną na drodze sądowej.

Wyrok jest to orzeczenie, decyzja sędziowska, która: 1) jest decyzją sędziego powołanego do konkretnej sprawy; 2) orzeka o prawdziwości tezy procesowej i odpowiada na pytanie z zawarte *litis contestatio*; 3) jest wydawana w imię Boże; 4) jest wydawana z moralną pewnością; 5) rozstrzyga kwestie kosztów sądowych; 6) rozstrzyga ewentualne uprawnienia apelacyjne; 7) jest odpowiednio ogłoszona; 8) jest ogłoszona z podaniem pełnej motywacji prawnej i faktycznej; 9) zawiera wymagane przez prawo formalności; 10) zawiera nazwę i skład trybunału; 11) zawiera określenie sprawy; 12) zawiera dane uczestników procesu; 13) zawiera datę i miejsce wydania. Bez tych elementów wyrok jest niepełny a nawet nieważny.

Wyrok powinien: 1) rozstrzygać spór toczący się przed trybunałem (*definire controversiam coram tribunali agitata*), dając właściwą odpowiedź na poszczególne wątpliwości; 2) określać, jakie są obowiązki stron (*determinare quae sint partium obligationes*) wynikające z procesu i w jaki sposób należy je wypełnić; 3) przedstawić racje, czyli uzasadnienia, zarówno prawne, jak i faktyczne (*exponere rationes seu motiva, tam in iure quam in facto*), na których opiera się rozstrzygająca część wyroku; 4) ustalić koszt procesu (*statuere de litis expensis*) (CIC c. 1611).

Formalne elementy wyroku

Pierwszym formalnym elementem wyroku jest wezwanie imienia Bożego (*divini Nominis invocationem*), wskazanie na najwyższą niezawisłość sędziego i jego odpowiedzialność przed Bogiem i we własnym sumieniu (CIC c. 1612 § 1).

Drugim formalnym elementem wyroku jest preambuła zawierająca następujące informacje: 1) typ decyzji, że jest to wyrok, a nie dekret, który od strony redakcyjnej może

być bardzo podobny do wyroku; 2) wskazanie sędziego lub skład trybunału (*qui sit iudex aut tribunal*) (CIC c. 1612 § 1); 3) określenie sprawy, czyli podanie nazwy i numeru; 4) określenie stron w procesie, ich pełnomocników i adwokatów (*qui sit actor, pars conventa, procurator, nominibus et domiciliis rite designatis*) (CIC c. 1612 § 1); 5) dane uczestników procesu, takich jak obrońca węzła i rzecznik sprawiedliwości (*promotor iustitiae, defensor vinculi*) (CIC c. 1612 § 1); 6) w jakim dniu odbyła się sesja wyrokowa.

Trzecim formalnym elementem wyroku jest stan sprawy, który ma zawierać informacje o wszystkich istotnych faktach procesowych, które powinny być jednak przedstawione w sposób zwięzły (*breviter factis specie*), takich jak: wniesienie sprawy do trybunału, przebiegu procesu, przeprowadzone środki dowodowe i inne. Z przedstawionych w ten sposób faktów powinien być rozpoznawalny dynamizm procesu i jego rozwój (CIC c. 1612 § 2).

Czwartym formalnym elementem wyroku jest stan prawny, w którym podana jest treść dekretu *litis contestatio* i to, co nauka prawa kanonicznego stwierdza, a co odnosi się do sprawy i *litis contestatio* (*formuladubiorum*). W tej części wyroku są uwzględnione: 1) przepisy prawa Kościoła powszechnego; 2) normy prawa naturalnego; 3) teologiczne podstawy prawa i teksty biblijne; 4) rozstrzygnięcia prawa partykularnego; 5) precedensowe wyroki Roty Rzymskiej; 6) precedensowe wyroki innych sądów, charakterystyczne motywacje, interpretacje prawa lub faktów; 7) opinie naukowców i badaczy teologii i prawa kanonicznego; 8) własne interpretacje sędziów dotyczące prawa oraz sytuacji społecznych. Celem stanu prawnego jest: 1) ukazanie rozstrzygnięć prawa powszechnego i partykularnego odnoszących się do danej sprawy; 2) podanie interpretacji norm i faktów; 3) pokazanie stronom sporu, że rozstrzygnięcie jest zgodne z prawem kościelnym (CIC c. 1612 § 2).

Piątym formalnym elementem wyroku jest stan faktyczny (*breviter factis specie cum partium conclusionibus*), jest to najdłuższa część wyroku. Jej istotą jest przywołanie fragmentów z akt sprawy, takich jak: oświadczenia stron, zeznania świadków, dokumenty, opinie biegłych, które stały się przesłanką do rozstrzygnięcia. Jest to jednocześnie wskazanie, że normy prawa zawarte w stanie prawnym mają zastosowanie do tych faktów (CIC c. 1612 § 2).

Szóstym formalnym elementem wyroku jest uzasadnienie (*praemissis rationibus inquitur*), są to najistotniejsze motywy faktyczne. Ma ono pokazać tok rozumowania sędziego, wnioski sędziowskie płynące z połączenia stanu prawnego ze stanem faktycznym (CIC c. 1612 § 3).

Siódmym formalnym elementem wyroku jest orzeczenie, wniosek końcowy, czyli rozstrzygająca część wyroku (*pars dispositiva sententiae*). Jej treść jest ujęta w odpowiedź na pytanie zawarte w formule wątpliwości. W tej części wyroku mogą być także ujęte obowiązki stron wynikłe z procesu (CIC c. 1612 § 3).

Ósmym formalnym elementem wyroku są koszty zasądzone na pokrycie wydatków sądowych.

Dziewiątym formalnym elementem wyroku jest wskazanie terminu na przedstawienie środków zaskarżenia wyroku.

Dziesiątym formalnym elementem wyroku są podpisy, miejsce i data sporządzenia wyroku (CIC c. 1612 § 4).

Podane wyżej zasady, dotyczące ostatecznego wyroku (*sententiadefinitiva*), należy dostosować także do wyroku przedstanowczego (*sententiaequoqueinterlocutoriae*) (CIC c. 1613).

Jeżeli w tekst wyroku wkradł się błąd w rozliczeniach albo popełniono błąd materialny przy przepisywaniu części rozstrzygającej, albo w przytaczaniu faktów lub żądań stron, albo pominięto wymagania płynące z kanonu 1612 § 4, wyrok powinien być poprawiony lub uzupełniony (*corrigi vel compleri debet*) przez ten trybunał, który go wydał, na żądanie strony lub z urzędu (*sive ad partis instantiam sive ex officio*), zawsze jednak po wysłuchaniu stron i dekretem umieszczonym na końcu wyroku (CIC c. 1616 § 1). Jeśli któraś ze stron wyraża sprzeciw w tej kwestii, to adekwatna sprawa wпадkowa powinna być rozstrzygnięta dekretem (*quaestio incidens decretodefiniatur*) (CIC c. 1616 § 2).

Pozostałe orzeczenia sędziego, poza wyrokiem, to dekry (*ceterae iudicis promuntiationes, praetersententiam, sunt decreta*), które jeśli nie mają charakteru zwykłego zarządzenia, nie mają mocy, jeżeli przynajmniej sumarycznie nie przytaczają motywów lub nie odsyłają do motywów podanych w innym akcie (CIC c. 1617).

Wyrok przedstanowczy lub dekret (*sententia interlocutoria vel decretum*) posiadają moc ostatecznego wyroku, jeśli uniemożliwiają proces (*si iudicium impediunt*) albo samemu procesowi lub jakiemuś jego stopniowi kładą kres (*finem ponunt*), przynajmniej w stosunku do jednej ze stron w sprawie (CIC c. 1618).